

Nekrolog

BIRGIT NÜCHEL THOMSEN

12. november 1930 – 17. juli 2009

Birgit Nüchel Thomsen døde den 17. juli 2009 efter et langt og aktivt liv som historiker og arkivar. Hun var en flittig forsker, der ud over at passe sit embede ved Rigsarkivet fra 1980'erne var særdeles aktiv inden for uddannelses- og forskningspolitik, ligesom hun nogle år varetog ikke ubetydelige opgaver med egentlig forskningsledelse.

BNT blev født 12. november 1930 i Hjerminde nær Bjerringbro. Faderen var en driftig kreaturportør, og hun voksede op som den yngste i en søskendeflok på tre i et hjem præget af borgerlig velstand. Hun havde tidligt interesse for det boglige, og efter studentereksamen i 1949 fra Viborg Katedralskole indskrev hun sig som universitetsstuderende i historie og engelsk. Bøgerne trak, og faderens forslag om et sommerferiejob på byens café blev venligt afslået. Hun begyndte på Århus Universitet, men flyttede under studiet til København, hvor hun tidligt blev gift med den jævnaldrende studiekammerat Niels Thomsen, søn af den under krigen likviderede redaktør på Socialdemokraten Sigurd Thomsen.

BNT og NT udgjorde et aktivt par i det stadig lille historikermiljø ved Københavns Universitet i midten af 1950'erne. De var politisk aktive inden for det socialdemokratiske Frit Forum og indgik i slutningen af studiet i en symands læsegruppe, der manuducerede hinanden i det store historiske stof, der skulle beherskes til den afsluttende hovedfagseksamen. BNT var eneste pige i gruppen og indgik på lige fod med de diskussionslystne studiekammerater, der bl.a. omfattede det senere radikale folketingsmedlem Ole Samuelson, senere rektor for Hjørring Gymnasium Erik Fuglsang-Damgaard og senere besættelsestidshistoriker og rektor for Odense Universitet, Aage Trommer. Studiegruppens medlemmer aflagde alle hovedfagseksamen i historie i 1956, og i 1957 afsluttede de studierne med forskellige bifag, som nævnt engelsk for BNTs vedkommende, noget der blev fejret med manér. Med

en enkelt undtagelse holdt gruppen i øvrigt sammen, suppleret med tilkommende ægtefæller, idet den indtil for få år siden mødtes på skift hos hinanden Store Bededag.

Efter afsluttet kandidateksamen og for NTs vedkommende efterfølgende militærtjeneste flyttede parret til Århus, hvor de begge kom til at arbejde med emner, der lå nær deres baggrund. Han blev leder af Dansk Pressemuseum, senere lektor ved Journalisthøjskolen og fik senere antaget disputatsen om danske dagblade. Hun blev efter et år som videnskabelig assistent på Historisk Institut knyttet til Erhvervsarkivet, først med ansættelse under Jysk Selskab for Historie og fra 1962 som arkivar ved Erhvervsarkivet, hvor senere rigsarkivar Vagn Dybdahl var en dynamisk leder. Hun bidrog til flere udgivelser i disse år med socialhistoriske og erhvervshistoriske emner, således med artiklen Fra Rosenborg Brøndanstalts første år. Dansk Mineralvandsproduktions opståen i Erhvervshistorisk Årbog i 1959 og med bidrag til bogen Sundhed og Sygdom mens Aarhus blev stor (1963). Hendes hovedværk fra denne periode, skrevet sammen med englænderen Brinley Thomas, var fremstillingen om Dansk-Engelsk samhandel 1616-1963 publiceret som Erhvervshistorisk Årbog 1965 (bd. 16, trykt 1966), der dette år sprængte tidligere og også senere års omfang. Det er en særdeles veldokumenteret og oplysende fremstilling, hvor kreaturksporten – forståeligt nok – får sin del, uden dog at overskygge den efterhånden vigtigere smør- og baconeksport med tilknyttet slagterisektor. Interessen for slagterisektoren viste sig også senere, da hun skrev artiklen Andelsbevægelsen og kapitalisterne. Forsøget på dannelsen af et baconkartel 1890-91, der publiceredes i festskrift til Povl Bagge fra 1972.

I 1965 vendte parret, der så to sønner komme til, tilbage til København. Han blev amanuensis ved det relativt nyoprettede Institut for økonomisk historie ved Københavns Universitet, hvor Kristof Glamann var ved at opbygge et team af yngre medarbejdere. NT blev i 1971 lektor i statskundskab og efterfulgte to år senere Povl Bagge i Historisk Instituts professorat i nyere historie. Hun ophørte på Erhvervsarkivet og fik i stedet ansættelse på Rigsarkivet, hvilket i et halvt år indebar tjeneste ved Landsarkivet for Sjælland m.m. Efter at NT havde forladt Institut for økonomisk historie, blev hun knyttet til instituttet i tre år som kandidatstipendiat 1972-75 efterfulgt af et år som forskningsstipendiat. Glamann, der i 1969 var blevet medlem af Carlsbergfondets direktion, støttede hendes forskning, der i 1974 bl.a. førte til studieophold ved University of Washington og Harvard Business School Baker Library.

Det var bryggeriindustrien, der var emnet for BNTs forskning i disse

år. Hendes forskerkarriere var begyndt med artiklen om mineralvand, men handlede nu om øl, men også om drivkræfterne i erhvervslivet. Centralt blandt disse så hun, måske med tanke på opvæksten, den driftige kapitalist og ikke mindst den innovative entrepreneur i den betydning, som Joseph Schumpeter havde givet ordet. I 1973 udgav Tuborg jubilæumsskriftet Tuborg og bryggeriindustrien under skiftende markedsvilkår 1873-1973 med BNT som forfatter. Produktionssiden var ikke glemt, men som titlen angiver, handlede fremstillingen meget om produktudvikling, markedsføring og kundernes præferencer. Som fremhævet af Schumpeter ligger mulighederne for den ekstraordinære fortjeneste ikke kun i produktudvikling, men fremmes i høj grad også gennem innovativ markedsføring.

Schumpeter har haft en betydelig indflydelse på forskningsmiljøet på Harvard Business School, og BNT har ikke kunnet undgå at bemærke dette under sit ophold i 1974. Hun har givet haft ønske om yderligere akademisk meritering ved at skrive en samlet afhandling om dansk bryggeriindustri med et entrepreneur-perspektiv. Den kom aldrig, men hun udlånte f.eks. generøst i anden halvdel af 1980'erne en samling kopier om den danske bryggeriindustri til mig, da jeg arbejdede lidt med branchen. I 1980 havde hun udgivet den store bog Industrielle foretagere på Tuborg. Kilder og Studier, der overvejende er en udgivelse af korrespondance i Philip W. Heymans privatarkiv, men også indeholder en længere indledning, hvor entrepreneur-synsvinklen trækkes frem. Som faderen var Philip W. Heyman også eksportør af landbrugsvarer.

Den økonomiske historie fastholdt ikke taget i BNT, i øvrigt ganske som den heller ikke gjorde det i NT. Hun havde tidligt vist interesse for den politiske historie og var f.eks. i 1968 medforfatter til bogen Den politiske magtkamp 1866-1901. I 1980'erne var hendes publikationer fokuseret på samspillet mellem økonomi og politik. Det gælder artiklen om Trustlovsforslaget 1919 i festskrift til Kristof Glamann fra 1983 og artiklen Erhvervene og Prisaftaleloven af 1931 i festskrift til Vagn Dybdahl fra 1987 samt artiklen Kampen om monopollovgivningen 1919-1937 i antologien Samspillet mellem organisationer og stat udgivet sammen med tre kolleger fra Rigsarkivet. Disse publikationer kan desuden tages til indtægt for, at BNT stadig hentede inspiration fra samfundsvidenskaberne. Politologerne var i disse år meget optaget af korporative træk i samfundsudviklingen, og det var netop det aspekt, hun tog op i sit indledende kapitel til antologien under overskriften Studier i samspillet mellem interesseorganisationer, centraladministrationen og rigsdag.

Nok hentede BNT inspiration fra samfundsvidenskaberne, men hun mente også, at historikerne kunne noget, som samfundsvidenskaberne ikke kunne, bl.a. gennem en hermeneutisk tilgang at trænge dybere ned i de politiske beslutningsprocesser. Det var f.eks. en del af baggrunden for hendes arbejde – der støttedes af NT og professor Tage Kaarsted, Odense Universitet – for at få etableret et stort forskningsinitiativ, Dansk Politik under forandring 1945-85, under Det humanistiske Forskningsråd. Projektet kom til at løbe i en femårig periode fra slutningen af 1980'erne til begyndelsen af 1990'erne med hende som formand. En række publikationer udsprang af projektet, og hun bidrog selv til flere publikationer, bl.a. tre af hende redigerede antologier: *Retten til viden. Om adgang til den offentlige forvaltnings arkiver* (1990), *The Odd Man Out? Danmark og den Europæiske Integration 1948-1992* (1993) og *Temaer og brændpunkter i dansk politik efter 1945* (1994).

Som andre større forskningsprojekter bidrog projektet til, at større afhandlinger blev færdiggjort, mens andre delprojekter ikke ganske levede op til forventningerne. Det skal dog med i vurderingen, at afløb fra projektet viste sig længe efter dets formelle afslutning. Projektet var ganske synligt i nogle år, idet der bl.a. blev afholdt flere møder på Christiansborg, hvor politikere og embedsmænd, der selv havde været aktører i nogle af de centrale politiske beslutningsprocesser, mødte frem og gav deres udlægning i sam- og modspil med forskerne. Nogle af de samme aktører suppleret med andre politisk interesserede havde i øvrigt siden 1984 mødtes til regelmæssige kældermøder hjemme hos NT og BNT i Klampenborg til diskussion af ikke kun historiske, men også aktuelle samfundsemner. Møderne fortsatte indtil 2009. Parret lagde ikke skjul på deres politiske engagement, der kom til at ligge klart til højre for de yngre års socialdemokratiske udgangspunkt.

Både BNT og NT havde været fagforeningsaktive før 1968, men kunne ikke følge dele af den fagpolitiske udvikling i årene derefter. Hun var aktiv kritiker af den universitetspolitiske udvikling. Hun var i den sammenhæng tilbageholdende, men kæmpede i mange sammenhænge for, at uddannelser og forskning holdt et efter hendes mening højt fagligt niveau. Arkivarens glæde ved kilderne og det empiriske arbejde fornægtede sig ikke. Kildekritikken skulle være i orden, og der måtte gerne knyttes an til relevant teori. Hun var censor i historie ved universiteterne i København, Aarhus og Odense fra 1972, og ikke kendt som en eftergivende sådan. Nogle eksaminatorer var mere enige med hende end andre. Heller ikke tidligere samarbejdspartnere undgik uenighed med hende.

1980-88 var BNT medlem af Det humanistiske Forskningsråd og i en periode af dettes forretningsudvalg. Det førte til medlemskab af flere styringsgrupper for større forskningsprojekter, ligesom hun bl.a. var medlem af Sydjysk Universitetscenters forskningsudvalg, af bestyrelsen for Institut for Grænseregionsforskning, af referencegruppen vedrørende kommunalforskning under Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut og af referencegruppen vedrørende Rockwoolfondens studier af politikernes troværdighed samt af Det faglige landsudvalg for de humanistiske Uddannelser. Ud over Det kongelige Selskab for Fædrelandets Historie var hun medlem af Selskabet for udgivelse af kilder til dansk historie og af Udgiverselskabet for Danmarks nyeste historie.

BNT forblev en faglig ildsjæl til det sidste. Hun, der i en periode i midten af 1990erne var knyttet til A.P. Møller for at rådgive om deres arkivsystem, gav senere udtryk for stærke holdninger til bedømmelsen af erhvervslivet under besættelsen. Hun mente, at flere fagkolleger og dele af pressen ikke gav et retvisende billede af erhvervslivet under besættelsen og af det arbejde, der skete efter krigen med henblik på at afgøre, hvorvidt nogle virksomheder skulle foretage tilbagebetalinger og betale eventuelle bøder. Hun påpegede med en vis ret, at der ikke altid blev skelnet tilstrækkelig præcist mellem de forskellige typer sanktioner, som mange virksomheder blev pålagt. I sine seneste år var hun i gang med omfattende arkivstudier om disse emner, men nåede ikke at få publiceret noget samlet herom. Det vil være interessant, hvis hendes engagerede røst kan høres nok engang gennem en posthum udgivelse af dele af dette arbejde.

Æret være hende minde.

Per Boje